

HAK ÂŞIĞI AMASYALI FEDÂÎ BABA VE TASAVVUF KÜLTÜRÜ**

GOD-LOVER FEDÂÎ BABA FROM AMASYA AND SUFI CULTURE

Cafer ÖZDEMİR**

Öz

Fedâî Baba 1855 yılında Amasya'nın merkez mahallelerinden Yassıçal'da doğmuş ve 1940 yılında ölmüştür. Farklı bir kişiliğe sahip olan bu âşığın çocukluğunda geceleri türbelerde yattığı rivayet edilmektedir. Bir süre Amasya'da medrese eğitimi almıştır. Bir rivayete göre eğitimini tamamlamadan medreseyi bırakmıştır. Tokat ili Erbaa ilçesinde medfun Şeyh Mahmut Veli'nin soyundan gelen Deruni Baba'dan tasavvuf ilmini almıştır. Birçok kerameti anlatılan âşığın bilinen iki yüz elli iki şiiri mevcuttur. Âşık tarzı şiir geleneğine uygun olarak rüyasında bade içip âşıklığa adım attığı bilinen Fedâî Baba saz çalamamakta, fakat irticalen şiir söyleme yeteneği bulunmaktadır. Bir Hak âşığı olarak Amasya ve civarını sıkça gezdiği için kendisi bir nevi gezici âşık konumundadır. Hem divan şiiri hem de halk şiiri geleneklerine uygun şiirler söylemiştir. Divan şiiri tarzındaki şiirleri, halk şiiri tarzında söylediği şiirlere göre dil açısından daha ağırdır. Başarılı bir âşık olduğu anlaşılan Fedâî Baba lirik bir üslûba sahiptir. "İlmi ledün, mürşit, zikir, dört kapı, ilahi aşk, tevhit" gibi tasavvuf geleneğinin temlerini dile getiren Fedâî Baba, Alevi-Bektaşî geleneğine mensup olduğu için şiirlerinde bu geleneğin izleri görülür. Tasavvuf ve Bektaşî kültürünün temel özelliklerini şiirlerinde ustaca harmanlamıştır.

Amasya'nın Alevi-Bektaşî kültüründe önemli bir yeri vardır. Fedâî Baba, bu yörede güçlü bir etkisi olmasına rağmen hakkında fazla araştırma yapılmamış bir şahsiyettir. Çalışmada âşığın biyografisi üzerinde durulup şiirlerinden hareketle onun Alevi-Bektaşî kültüründeki önemi ve tasavvuf düşüncesi ortaya konmaya çalışılmıştır. Amasya'nın zengin bir değeri olarak görülmesi gereken bu âşık, yaşadığı dönemde halkı eğitmeye ve onlara doğru yolu göstermeye çalışmıştır. Seksen beş yıllık ömründe kendinden önceki geleneği başarılı bir şekilde devam ettirmiş ve Anadolu toplumu içerisinde kardeşlik bağı oluşturmaya çalışmıştır.

Anahtar Kelimeler: Amasya, Fedâî Baba, âşık, tasavvuf, Bektaşî geleneği.

Abstract

Fedâî Baba was born in 1855 in Yassıçal, one of the central villages of Amasya, and he passed away in 1940. It is rumored that this Aşık who had a different personality stayed in tombs in his childhood. He studied madrasa in Amasya for a while. According to a widespread rumour, he left madrasa before he completed his education. In Erbaa, a town in Tokat province, he received the Sufi knowledge from Deruni Baba descended from entombed Sheikh Mahmut Veli. There are two hundred and fifty two known poems belonging to this Aşık whose miracles have been told. Fedâî Baba, known for his ingenuity in his dreams in accordance with the tradition of loveliest poetry, can not play the saz, but has the ability to sing poetic poem. He is a kind traveler as he frequently visits Amasya as a folk Aşık. He sang poems in accordance with both Ottoman and folk poetry styles. The poems which he composed

* Makalenin Geliş Tarihi: 17.05.2017, Kabul Tarihi: 28.06.2017.

** Bu makale 21-22 Nisan 2017 tarihleri arasında düzenlenen "Uluslararası Amasya Âlimleri Sempozyumu"nda sunulan tebliğin genişletilmiş şeklidir.

*** Yrd. Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, cafer.ozdemir@omu.edu.tr, ORCID ID: orcid.org/0000-0002-5794-5828

in ottoman poetry style are more complex than his poems in folk poetry in terms of language. Fedâi Baba who seems to have the ability towards poetry has a lyrical style. It is seen that his poems reflect this tradition as he is a member of the Alevi Bektashi tradition, which expresses the essence of the Sufi tradition such as “İlmi ledün, mürsit, zikir, dört kapı, ilahi aşk, tevhit”. He masterfully blended the basic features of Sufism and Bektashi cultures in his poems.

Amasya has an important place in Alevi Bektashi culture. Fedâi Baba has not been investigated much even though he had a strong influence in this area. In this work, his biography has been focused and in line with his poems his prominence and mysticism in Alevi Bektashi culture has been put forward. This Aşık, who should be considered as a value of Amasya, tried to educate the public and show the right way to them. In his eighty-five year long life, he continued the previous tradition successfully and tried to establish brotherhood within Anatolian society.

Keywords: Amasya, Fedai Baba, aşık, sufism, Bektashi tradition.

1. Giriş

Anadolu'nun köklü yerleşim yerlerinden biri olan Amasya, beylikler ve Selçuklular döneminde önemli bir bilim ve kültür merkezi olarak ön plana çıkmıştır. Ayrıca Osmanlılar döneminde şehzade yetiştiren bir hüviyete sahip olması Amasya'nın Orta Karadeniz'in bilim, sanat, eğitim ve kültür şehri olarak tanınmasında önemli rol oynamıştır. İlk medresenin Danişmendliler döneminde kurulması ve sonrasında birçok medresenin yapılması neticesinde bu şehir, büyük ilim adamlarının yetiştiği bir konuma sahip olmuştur. Amasya'nın Türkler tarafından fethedilmesinden itibaren geçen yaklaşık bin yıllık süre zarfında âlimlerin neşet ettiği bir hüviyete bürünmesi, bu şehrin tarihi geçmişi ve kültürel zenginliğine de uygun düşmektedir.

Karadeniz bölgesinin orta nüfuslu şehirlerinden biri olan Amasya, Orta Karadeniz'in demografik yapısına paralel olarak önemli miktarda Alevi-Bektaşî kültürüne mensup insanlara da ev sahipliği yapmaktadır. Bu durum yörenin kültürel açıdan zenginliğine ve edebî açıdan da çeşitli eserlerin ortaya konulmasına katkı sağlamaktadır. Hatta bu kültüre mensup insanların İslâm öncesi Türk kültürünün Anadolu coğrafyasında yaşamasında büyük bir etkisinin olduğu görülür. Türk kültürü ile Bektaşî inanç sisteminin bu yörede yaşayan insanlar tarafından harmanlanması, değerlerin korunması ve fikirlerin geleceğe taşınmasında büyük rol oynamıştır. Sünnî inanç sistemi ile Bektaşî inanç sistemine mensup insanların ortak bir yörede/mekânda yaşaması etkileşimi zorunlu kılmıştır. Aynı dinin mensupları olma bağlamında teşekkül eden bu bağ, Amasya'nın belki de yüzlerce yıldır bir bilim ve kültür merkezi olmasına da zemin hazırlamıştır.

Köklerini İslâm öncesi ozanlık geleneğinde gördüğümüz ve Türklerin İslâm dinini kabul etmelerinden sonra Osmanlı coğrafyasında 15-17. yüzyılda âşıklık

geleneği Şeklinde teŐekköl eden edebiyat, inanç sistemi ayırımı yapılmaksızın tüm Anadolu’da yaşayan Türk boylarında varlığını sürdürmüŐtür. AŐıklık geleneği, genelde Anadolu coğrafyasında özelde ise Amasya yöresinde günümüze kadar varlığını devam ettirmiŐtir. Bu geleneğin icracılarının ozanlık geleneğinden ayrı olarak “aşık” ismini kullanmaları, onların Türk toplumunda var olan eski mevkillerini yeniden elde etme çabası olarak görülür. Bu çabada İslâm dinini benimsemiŐ Türklerin, bu dini hayatın/tasavvufun kaidelerine uygun düşen aşık kelimesini benimsedikleri (Sakaoğlu, 1998: 369; Artun, 2011: 226) ve aşık olma sürecindeki ritüelleri de yine İslâm anlayışına uygun hale getirdikleri görülür.

Alevi-BektaŐi kültürüne mensup insanlar günümüzde aŐıklık geleneğini yaŐatmaya ve gelecek kuşaklara aktarmaya gayret ederler. Ellerinde sazlarıyla geleneğin kalıplarına ve muhtevasına uygun Şiirler söylerler. Bunun yanında sazla Şiir söyleme geleneği cem törenlerinin de vazgeçilmez bir unsuru olarak karşımıza çıkar. Bu durum geleneğin, Anadolu’daki bir inanç sisteminin kurallarını, ritüellerini, geçmişten gelen bilgilerini geleceğe taşıyan bir araca dönüŐtüđünü göstermektedir. Bu zümrenin geleneği yaŐatma isteğinin kökeninde aslında inanç sistemini yaŐatma kaygısının var olduğu görülür. AŞık edebiyatının vazgeçilmez bir niteliği olan didaktik vasfı (Sakaoğlu, 1998: 369; Artun, 2011: 226) burada daha net olarak ortaya çıkar. Bu durumun Şiir vasıtası ile gerçekleştirilmesi Türklerin sanat anlayıŐlarına da uygundur. Çünkü geçmişten günümüze gerek halk gerekse divan edebiyatında ortaya konulan eserlerin büyük çoğunluğunun manzum olması bu savı ispatlar niteliktedir.

AŐıklık geleneğinde “tapırma” adı verilen mahlas kullanımı, geleneğe ait bir kuraldır. Bu, Şiirlerin kime ait olduğunun bilinmesi ve geleceğe aktarılmasında önem taşır. Usta-çırak iliŐkisi ile yetişen aŐıklara mahlaslarını ustaları verirken bâdeli aÇıklar mahlas alıŐlarını gördükleri rüyaya bağlamaktadırlar. Mahlaslar aŐığın soyu, mesleği, görünümü, değer verdikleri nitelikleri ve bağlı olduğu inanç ve tarikatıyla ilgili olabilir (Sakaoğlu, 1998: 64-65). Özellikle Alevi-BektaŐi inancına sahip aÇıklar, mahlaslarının yanında “Baba, Dede, Abdal, Pir” gibi kelimeleri de kullanmışlardır. Bu yönüyle aldıkları mahlaslar sahip oldukları inanç sistemini yansıtır. Bu mahlasların, aŐıklık yönü olsun veya olmasın, Amasya yöresinde yaŐamıŐ ve bir türbesi yapılan veya efsanesi anlatılan ŐahıŐların büyük çoğunluğunun isminin yanında kullanıldığı görülür.¹ Bu durum Amasya yöresinde Alevi-BektaŐi kültürünün yaygınlığını ve etkisini göstermesi bakımından dikkate değerdir.

2. Fedâî² Baba’nın Hayatı

Asıl adı Konaşoğlu Hüseyin olan Fedâî Baba, 1855’te Amasya’nın Yassıçal (Ebemü) Köyü’nde doğmuŐtur. Divanında kendisi memleketinin Amasya olduğunu söyler: “Amasya vatan ilimiz/Arzumuz Hubuyar Sultan/Hakka mâlumdur hâlimiz/Arzumuz Hubuyar Sultan (Çelebi, 1991: 172). Fedayî’nin her yeri methetmektir huyu/Őehrimiz Amasya Ebemü köyü/Baharda Őenlenir dereler suyu/Coşkun coşkun

akar seli Dive'nin" (Çelebi, 1991: 184) dörtlüğünde ise hem ilini hem de doğduğu köyü zikretmiştir. Babası Konaşoğlu İsmail, annesi Zehra Bacı'dır. Babasının soyu Taşova'ya bağlı Uluköy'de yatan Seyyid Bali Ergonaş'a dayanmaktadır. 1934 yılında "Gümüş" soyadını almıştır. Ailenin tek erkek oğlu olduğu için babası onun medrese hocası olmasını ister. Bu yüzden eğitimine büyük önem verir. Fakat o, evde durmaz ve geceleri türbelerde yatar. Medrese öğrenimini yarıda bırakarak tasavvuf ilmine vakıf hocalara yönelir ve seksen beş yıllık ömrünü okuma, yazma ve seyahat etmekle geçirir. 26 Ekim 1940 tarihinde hayata gözlerini yumar (Çelebi, 1991: 12- 17).

Ocaklar, Alevi-Bektaşî inanç sisteminin temel unsurlarından biridir ve onların kimliklerini muhafaza etmelerinde önemli bir görev üstlenir. Tokat'ın Erbaa ilçesinde bulunan Keçeci Baba Ocağı; Tokat, Amasya, Sivas, Çorum, Samsun ve Ordu gibi geniş bir bölgede canlı bir inanç merkezi olarak geniş bir etkiye ve işleve sahiptir. Bu ocaktan birçok mutasavvıf ve ozan yetişmiştir. Bunlardan biri de Fedâî Baba'dır (Maden, 2014: 147, Yıldız, 2011: 232). Keçeci Baba'nın asıl adı Mahmut olup ünlü bir Ahi şeyhidir ve Keçeci Köyü'ne yerleşir. Keçecilik zanaatıyla ilgilenen bu zat, Keçeci Ahi Baba olarak tanınır. Bunun yanında Şeyh Mahmud Veli Sultan olarak da bilinir (Yücel, 2003: 15). Fedâî Baba, Şeyh Mahmud'u anlattığı bir şiirinde onu ziyaret ettiğini ifade eder. Ayrıca onun mahlası, soyu, Anadolu'ya geliş macerası, ocağının işlevleri ve menkıbelerini dile getirir (Çelebi, 1991: 178- 179). Fedâî Baba ailenin tek oğlu olması nedeniyle eğitime önem verilir ve o, Amasya'daki Kapıağa Medresesi'nde iki yıl eğitim görür. Daha sonra kendini tamamen tasavvufa verip Keçeci Baba evlatlarından Derûnî Baba'dan ders alır, onun yanında yetişir, böylece asıl eğitimini Keçeci Baba Ocağı'nda tamamlar (Çelebi, 1991: 12; Yücel, 2003: 146-147). Deruni Baba'yı müşidi kabul ettiğini ve onunla sık sık görüştüğünü şöyle ifade eder: "İlmel gâipden duydum nidâyı/Fark ettim sünneti farzı edâyı/Şöhreti şân için isimim Fedayi/Himmet için Deruni'ye kul oldu" (Çelebi, 1991: 234). Rivayete göre medresede öğrenim görmekte iken hocanın Muaviye'ye övücü sözler söylemesine dayanamaz ve "senin Muaviye'ne de sana da lanet olsun" diyerek medreseyi terk eder (Çelebi, 1991: 13). Fakat şiirlerindeki derin bilgisi onun medrese eğitimini tamamladığının göstergesi olarak kabul edilebilir.

Çocukluğundan beri geceleri türbelerde yatmak gibi olağanüstü halleri bulunan Fedâî Baba'nın kırklardan biri olduğu söylenir. Kızı Zehra Demir'in onunla ilgili anlattığı menkıbeye göre; bir cuma akşamı akrabalarına gider. Akrabasının evde olmadığını görünce eve girmez, evin arkasındaki Dedelik denilen yatıra gider. Akrabası gelince eşi durumu anlatır. Akrabası Dedelik evliyasına bakar ki orada bir ışık yanmakta. Pencereden gizlice bakar. Fedâî Baba'yı orada zikir çekerken görür. Bu esnada içeri otuz dokuz kişi daha girer. Onunla kırk olduğunu anlar (Çelebi, 1991: 28- 29). Kendisi kırklardan olduğunu şu dörtlüğünde dile getirir: "Hak hidayet eyler her dem saflara/Hak sözü tesir etmez münafıklara/Bu Fedayi üç yüzlerden kırklara/Karışandır karışandır karışan" (Çelebi, 1991: 260).

Fedâi Baba, üç evlilik yapmıştır. Birinci eşi olan Gülizar Bacı'dan bir oğlu iki kızı; ikinci eşi olan Hanife Bacı'dan bir kızı olur. Son evliliğini Huma adlı dul bir kadınla gerçekleştirir (Çelebi, 1991: 14).

Fedâi Baba dünyada nasıl bir insan olunması gerektiğini Şiirlerinde sıkça dile getirir. Doğruluk, yalan söylememe, Hakk'ın izinden ayrılmama, dünyaya tapmama onun Şiirlerinde dile getirdiği bazı vasıflardır. Fakat onun asıl kaygısı ölümden sonradır. O, öldüğü zaman diri olan, yaşayan biri olmanın iŐtiyakını hisseder: "Okuyan hütütü hattın kitabın/Anlar bilir yerin göğün hesabın/Soruldukta verir sende cevabın/Mematımda hayat olmak gayretim" (Çelebi, 1991: 261).

Onun manevi mertebesini göstermesi bakımından hakkında anlatılan Şu menkıbe dikkate değerdir: Ekim zamanı öküzleri ile tarlaya giden Fedâi Baba yorulur ve dinlenmek için bir ağaç altına oturur. Şiir yazmaya baŐlar. Bu arada uzun boylu, elinde asa, sırtında cübbe bulunan bir derviş belirir ve selâm vererek yanına oturur. Ondan bir Şey ister. Fedâi Baba, kendisini rahatsız etmemesini, tohum çuvalından alıp gitmesini söyler. Derviş kabul etmez. Kendisinin vermesini söyler. O da verdiği ile onu memnun eder. Bunun üzerine Fedâi Baba'ya bir mushaf hediye eder. Rivayete göre bu kitabın ortalarında Kur'an sureleri, kenarlarında Hızır ilmi yazılıdır (Çelebi, 1991: 15). Ömrünü çiftçilikle geçiren Fedâi Baba, aynı zamanda yöredeki Alevi-BektaŐi köylerini de gezerek onlara bildiklerini aktarmaya çalıŐmış; böylece hem bağlı oldukları inanç sisteminin devamını sađlamıŐ hem de aŐıklık geleneğinin ruhuna uygun olarak diyar diyar gezen ozanların mirasını devam ettirmiŐtir.

3. Fedâi Baba'nın Sanatı

Alevi-BektaŐi edebiyatı, Őekil ve muhtevadaki benzerliklerden dolayı yirminci yüzyılda aşık edebiyatının bir kolu olarak görülebilir. Bu açıdan BektaŐi inanç sistemine bağlı aŐıkların hayat hikâyeleri incelendiğinde, sade kiŐilikten sanatçı kişiliğe geçiŐte önemli bir işleve sahip olan rüya motifine (Günay, 2005: 139; Şişman, 2015: 323) sıkça rastlanmaktadır. Geleneğin yapısında "rüya, bade içme ve el alma" motifleri görüldüğü için (Şişman, 2015: 323) bu tarz Şiirleri söyleyen aŐıkların rüya görmeleri de son derece doğal karŐılanmalıdır. Fedâi Baba'da da bu motife rastlamaktayız: Rüya/yakaza halinde iken nurlu kişiler kendisini atası Seyit Mustafa'ya götürürler, orada toplanırlar. Kendisi de onlara hizmet eder. Fakat bu nurlu kişiler ona gördüklerini kimseye söylememesini sıkı sıkı tembih eder. Bir gün evliyaları ziyaret etme arzusuna kapılan Fedâi Baba, habersizce köyün karŐısında bulunan Büyük Evliya denilen yere gider. Bildiklerini okurken uyuya kalır. Rüyasında kaz ve leylekten büyük beyaz bir kuŐ yanına konar. KuŐ ona kendisini birilerinin istediğini, sırtına binmesini söyler. Fedâi Baba kuŐun sırtına binince kuŐ, gözlerini kapatmasını söyler. Uçarak bir yere gelirler, kuŐ gözlerini açmasını söyler. Kendisini beyaz elbiseli iki kişi alır. Buranın Bingaziler olduğunu, her kubbenin altında bir gazi yattığını, kendisini üç ulu kişiye götüreceklarını söyler. Bin kubbeyi ziyaret

edip son kubbeye gelir. Burada biri siyah, biri yeşil, diğeri de kırmızı giyinmiş üç nuranî şahıs vardır. Üçü de kendisini çağırır. Önlerine diz çöker. Fakat yüzlerine bakamaz. Bu üç şahıs; onun yaşının küçük ama ruhu kendilerinden olduğu için sırları kaldırdılabileceğini söyler. Bunun üzerine yeşil elbiseli olan kişi onun sağ elini sol elinin üzerine, daha sonra kendi sağ dizine koyar. Araf suresi 23. ve Fetih suresi 10. ayetlerini okur. Sonra gördüklerini kimseye söylememesini, sır saklayanları Allah'ın koruduğunu ifade eder. Bu yeşil elbiseli Hacı Bektaş Veli'dir. Önlerindeki sofrayı açıp Fedâî Baba'ya, süte benzer bir şeyi fincana koyup "pir dolusu olsun" diyerek içirirler. Ellerini tekrar Hacı Bektaş'ın dizine koyar. Üçü de destur deyip ellerini sırtına vurur. "Haydi git, Hak seninledir" diyerek gönderirler. Geldiği şekilde geri döner. Oraya geleli hayli zaman geçmiştir, ailesi onu bulur, fakat uyandıramazlar. Kendisi ayıktır. Bunun üzerine çevresi sevinir. Kendisine rüyada Fedâî mahlası verilmiş ve aşkı ziyadeleşmiştir. Kapıda bekleyen o iki hizmetçi, bu nuranî şahısların Hz. Muhammed, Hz. Ali ve Hacı Bektaş Veli olduğunu söyler. Kendisi evliya ziyaretlerinde bu şahısları gerçek sıfatla gördüğünü dile getirir (Çelebi, 1991: 19-20). Bu rüya, âşık edebiyatındaki geleneksel yapıya uygundur: Rüya sıradan bir mekânda değil, bir türbede görülmüştür. Rüyada Hz. Muhammet, Hz. Ali ve Hacı Bektaş Veli gibi dini kimliği olan kişiler vardır. Burada süte benzer bir bade içmiştir ve kendisini bulanlar onu uyandıramamışlardır. Kendiliğinden uyanmıştır. Rüyada kendisine Fedâî mahlası verilmiştir. Kendi ifadesi ile rüyadan sonra aşkı artmış ve evliyaları gerçek sıfatlarıyla görmeye başlamıştır (Çelebi, 1991: 20). O, "Ne anlarsın âşıkların sesinden/Bâde içmemişsin pirlere tasından/Çâr iklim yedi derya hulâsasından/Ab-ı hayat suyunu süzen kim idi?" (Çelebi, 1991: 302) şeklinde söylediği dörtlüğünde âşıklığın, pirlere elinden bade içmekten geçtiğini belirtmiştir. Bu dörtlüğünde kendisinin de bade içtiğine işaret etmektedir.

Daha sonra söylediği bir şiirinde gördüğü rüyaya değinmiş ve mahlasının erenler tarafından rüyada verildiğini dile getirmiştir: "Cümle erenler bir araya geldiler/Aslımı zatımı sorup bildiler/Hulusî kalbime nazar kıldılar/Koydular ismimi oldum Fedâî" (Çelebi, 1991: 246).

Fedâî Baba, Keçeci Baba Ocağı'ndan aldığı eğitim sonucunda elde ettiği tasavvufî kültürü, çevresindeki Engünî, Mevâli, Ruhanî ve Ligarî gibi genç ozanlara ulaştırmış ve daha pek çok ozan yetiştirmiştir. Böylece Alevi-Bektaşî kültürünün kuşaktan kuşağa aktarılmasında öncü olmuştur (Yücel, 2003: 149-169). Bu açıdan Fedâî Baba hem âşıklık geleneğinin yaşamasına katkıda bulunmuş hem de tasavvufî kültürün geleceğe taşınmasında etkili olmuştur.

Mehmet Yardımcı, aynı mahlası kullandıkları için pek çok şairde olduğu gibi Zileli Fedâî ile onun şiirlerinin birbirine karıştırıldığını söyler (2017: 1). Bu durum her iki şairin de aslında âşıklık yeteneğinin üstün olduğunu gösterir. Ayrıca farklı yüzyıllarda yaşamalarına rağmen yakın bir coğrafyada hayat sürmelerinin şiirlerinin karıştırılmasında etkili olduğu göz önünde tutulmalıdır.

Aldığı medrese eğitiminin de etkisiyle şiirlerinde dörtlük birimi ve hece vezni yanında, beyit birimi ve aruz vezni de kullanmıştır. Fakat divanındaki şiirlerin büyük çoğunluğunun âşıklık geleneğine uygun olarak üretildiğini görürüz. Divanında 252 şiir yer almaktadır. Şiirlerinde tasavvufi temlerin yanında Alevi-Bektaşî inanç siteminin değerlerine de rastlamaktayız. Kur'an-ı Kerim ayetleri, insan, Kerbelâ hadisesi, Hz. Ali'nin vasıfları, çeşitli nasihatler ve güzellmeler, Atatürk, yaşadığı yer olan Amasya ve gezici âşık olarak gittiği yörelerin özellikleri dile getirdiği başlıca konulardır. Sabri Yücel, onun hemen her konuya değinmekle birlikte asıl yeteneğini Alevilik-Bektaşîlik düşüncesini, felsefesini ve kültürünü anlattığı şiirlerinde ortaya koyduğunu; sade ve anlaşılır bir dili olduğunu; şiirlerindeki bazı biçimsel hataların ise el yazması eserlerin okunma güçlüğünden kaynaklandığını belirtir (2003: 150-152).

Sahip olduğu kültürü ve yaşam felsefesini aktarma kaygısından dolayı şiirlerinde didaktik yönü ağır basan nutuk tarzı şiirlere oldukça sık rastlanır. Fakat bu tarz şiirler kuru bilgi vermenin ötesinde sanatçı hamuruyla yoğrulmuş öz biçimde karşımıza çıkar. Bu yüzden şiirlerinin genelinde görülen coşku ve heyecan okuyucuyu sarar ve onun bu yönü üslûbundaki başarıyı artırır.

Nasihatnâmelerinde insanın hem bu dünyayı hem de ahireti kazanması için yapması gerekenleri somutlaştırarak dile getirir. Dinleyenin kolaylıkla anlaması ve hayatına tatbik etmesi açısından bu yöntem yararlıdır. Bu düşüncelere uygun olarak dünyada insanın hangi istikamet üzere olması gerektiğini şu dörtlüğünde terennüm eder: “Malım mülküm deyip dünyaya tapma/Ruh-ı evliyanın yolundan sapma/İbadet taat kıl Hakk'ı unutmama/Yoksa emeklerin gider talana” (Çelebi, 1991: 51).

Bir insanın sanatıyla, kendini ve inandığı fikirlerin doğruluğunu kabul ettirme kaygısı Fedâî Baba'yı en çok yoran hususlardır. Çünkü toplum büyük fikirleri ve düşünceleri hazmedecek olgunlukta değildir. Bırakın doğruları söylemeyi, olağanüstü haller sergilemesi dahi onu inandırıcı kılmamaktadır. Bu yüzden Fedâî Baba, bazen eleştiri oklarını toplum üzerine doğrultmaktan çekinmemiştir. Bu durum peygamberlerin karşılaştıkları zorlu mücadeleleri hatırlatmaktadır: “Ey Fedâî keşf-i keramet açsan/Dehanından dür ü gevherler saçsan/Pervaz kılıp arş-ı semada uçsan/Gene inanmazlar sihribaz derler” (Çelebi, 1991: 293).

Fedâî Baba, iyi bir eğitim alıp tasavvuf kültürünü de özümlediği için kendilerinden önce gelen bazı mutasavvıflardan etkilenmiştir. Anadolu'da Türk tasavvuf edebiyatının kurucularından biri olan Yunus Emre'nin gönül dünyasının akislerini Fedâî Baba'da görmek mümkündür. Onun “Bin hacc'ıyle beraberdir sevabı/Âşğın gönlünü görmeli dilber” (Çelebi, 1991: 217) mısralarında Yunus Emre'nin “Yunus Emre der ey hoca/Gerekse var bin hacca/Hepisinden iyice/Bir gönüle girmektir” mısralarının etkisini görmek mümkündür. “Gönül ve bin hac” ifadelerinin benzediği bu dörtlükte Fedâî Baba, Yunus Emre kadar cesur olamamış ve gönül ile

bin hac sevabını eşit tutmuştur. Oysa Yunus Emre, gönle girmeyi yeğlemiştir. Fedâî Baba, “Ey Fedâî küt bir menzil alamaz” (Çelebi, 1991: 282) mısraında “küt” kelimesi ile nefsi anlatmak istemiştir. Yunus Emre’nin meşhur şathiyesinde yer alan “Bir küt ile güreştim, elsiz ayağım aldı” mısraının şerhinde de “küt” kelimesinin “insan nefsi” olarak şerh edildiği görülür (Kabaklı, 1992: 48). Ayrıca Yunus Emre’nin “Ölen hayvan imiş, âşıklar ölmez” adlı meşhur mısraının Fedâî Baba’nın ölümü anlatan bir şiirinde “Gerçek ölmez don değışti hay oldu” (Çelebi, 1991: 256) mısraı arasında anlamsal açıdan büyük benzerlikler olduğu görülür. Onun Divan şiirinin büyük lirik şairi Fuzulî’den de etkilendiği söylenebilir. “Aşk derdiyle hoşem el çek ilâcumdan tâbib/Kılma dermân kim helâkim zehri dermânumdadır” beytinde verilmek istenen anlam, Fedâî Baba’da “Her ne denlü cevrederse yâr bana safâ gelür/Anın renci dâima derdime devâ gelür” beyti ile tekrar ortaya konulmuştur. Her iki şair de ilâhî aşk açısından gayet mutlu olduklarını dile getirmişlerdir.

4. Şiirlerinde Tasavvufi Unsurlar

4.1. Mürşit

Her tarikatta müride manevi yolculuğu esnasında önderlik eden şeyhe, doğru yola götüren, irşat eden anlamında “mürşit” adı verilir (Gölpınarlı, 1985: 18). Tasavvuf kültürünün merkezinde mürşit yer alır. Çünkü mürşit, sahip olduğu tasavvufi bilgiyi aktarmanın yanında müridi ile arasında manevi bir bağ kurmaktadır. Tasavvufi yolculukta kâmil insan mertebesine ulaşan ve yetkinliğini ispat ederek tekkede kendisinden önce gelen mürşidin postuna oturan mürşit, müridin seyr-i sülûkunda önemli bir görev üstlenmektedir. Türklere gerek Hoca Ahmet Yesevi ve gerekse Anadolu coğrafyasında Hacı Bektaş Veli, Yunus Emre ve Mevlâna gibi mutasavvıfların etkisi ile tasavvufi anlayışların yaygınlık kazandığını görmekteyiz. Dolayısıyla hakiki ve kâmil bir mürşidin varlığı büyük önem taşır. Mutasavvıfların şiirlerinde gerçek mürşit niteliklerine ve görevlerine değinildiği gibi sahte mürşitlerin vasıfları da dile getirilerek müritler uyarılmak istenmiştir. İlk Türk mutasavvıfı kabul ettiğimiz Hoca Ahmet Yesevi “Nafile oruç tutar halklara şeyhlik satar/İlmi yok amadan beter ahir zaman şeyhleri/Beline kuşak bağlar özünü adam sanır/Arasat’ ta bırakır ahir zaman şeyhleri” (Bice, 2010: 274) mısralarında sahte şeyhlerin yaptıklarının gösterişten ibaret olduğunu söyler. Bir mürşit ağzından mürşidin misyonunu dile getirmesi ve geçmişten günümüze sürekli var olabilecek sahte mürşit tehlikesine dikkat çekmesi açısından bu sözler dikkate değerdir.

Alevi inancında yer alan dedeler, aslında tasavvuftaki mürşitlerin görevlerini icra etmektedir. Kendisine saygı duyulan dedeler, canlara sohbet edip cem törenlerini yönetirler. Cem törenleri, tekkelerdeki sohbet toplantılarının farklı bir mekânda yansması olarak görülmelidir. Fedâî Baba, kendisine mürşidi sorulunca, Tokat’ın Erbaa ilçesindeki Keçeci Köyü’nde Şeyh Mahmut Veli Hazretleri’nin soyundan gelen Veli isminde bir zattan ders aldığı, bu kişinin Derunî mahlasını kullandığını

ve kendisini bu zatın yetiştirdiğini söyler. Ona göre ilimsiz ve mürşitsiz yol almanın imkânı yoktur (Çelebi, 1991: 20- 21). Fedâi Baba, yedi yıl Keçeci Köyü'nde imamlık yaparak mürşidinin yanında kalmış ve ondan *cavidan* ilmini tahsil etmiştir (Çelebi, 1991: 234). Cavidan ilmi, kişiyi sonsuz hayata ulaştıran ilim olarak anlaşılabilir. Tasavvuftaki ilm-i ledün anlayışının Alevi-Bektaşi düşüncesindeki karşılığı gibidir. Cavidan olarak adlandırılmasının nedenini Hurûfilik'in etkisinde aramak gerekir. Nitekim Abdülbâki Gölpınarlı, Hurûfilik'in bazı inançlarının özellikle Alevi-Bektaşilere tevarüs ettiğini belirtmiştir (1985, 144). Fedâi Baba, şiirlerinde çeşitli tasavvufi konulara değinmekle birlikte üzerinde en çok durduğu konu mürşit olmuştur. şiirlerinden hareketle, tasavvurunda yer alan mürşit algısını ortaya koymak mümkündür. Ona göre gerçek mürşidi bulanlar eşyanın sırlarının tümüne vâkıf olup nihayetinde âriflik mertebesine erişirler:

Gün gelir de bir mürşidi bulursun
Andan her hesabı anlar bilirsin
Sen de bir ârif-i dâna olursun
Ancak bu rumuzu ârifler bilir (Çelebi, 1991: 39)

Kâmil mutasavvıflar arasındaki veliler hiyerarşisine göre "kutb" veya "gavs" en yüksek manevi mertebeye sahip olan kişidir. Tasavvuf yolunun yolcusu olan mürşit veya kutba gösterilen saygı tasavvufta da şiilikte de ortaktır (Schimmel, 2012: 215). Fedâi Baba'ya göre sırlara ermek, ancak hakikat kutbundan geçmektedir:

Âdemdir manada esrar-ı miat
Sırta ereyim dersen eyleme inat
Hakikat kutbundan olagör irşat
Ancak bu rumuzu ârifler bilir (Çelebi, 1991: 39)

Âşığa göre mürşitler insana kendini bildirmeli, asıl ilmi ve ilm-i cavidanı öğretmelidir. Ona göre mürşit ancak aranılarak bulunur. İnsanın mürşidi yoksa âlim de olsa kendini bilmesi imkânsızdır:

İlm-i cavidandan haber almayan
Âlim olsa ilmin kündün bilemez
Arayıp bir mürşit üstat bulmayan
İdrak edip kimse kendin bilemez (Çelebi, 1991: 58)

Ona göre mürşitler, dünya denizinde gönül gemisinin kaptanı gibidir. Kaptan mürşit olunca fırtınalar ve tufanlardan korkmaya gerek kalmaz:

Dünya bir deniz misali
Gönül sefine emsali
Mürşitler kaptan eşkâli
Tufana itibar etmez (Çelebi, 1991: 47)

Kâmil bir mürşide el vermeyen insan ona göre Hakk'a eremez, kötüdür ve bu insanlar gördükleri her varlıkta Hakk'ı müşahede edemedikleri için onlar âmâdır/gözü kördür:

Ey Fedâî kemdir Hakk'a ermeyen
Bir kâmil mürşide ikrar vermeyen
Bakıp her surette Hakk'ı görmeyen
İşte ana derler âmâ gözü yok (Çelebi, 1991: 247)

Âşığa göre hakikatin manası ancak mürşit vasıtasıyla anlaşılabilir (Çelebi, 1991: 358). İnsanı irşat edecek olan kâmil mürşitlerdir (Çelebi, 1991: 36). İnsan bir mürşit tarafından irşat olunduktan sonra mana ehlidir ve artık yönünü kendine çevirmelidir (Çelebi, 1991: 43). Bu ifadeler Hacı Bayram Veli'nin "Sen seni bil sen seni" (Güzel, 2009: 615) ve Yunus Emre'nin "Sen kendüni bilmezsin/Ya nice okumakdur" (Tatçı 2008: 165) mısraları ile aynı anlama gelmektedir. Edebiyatımızdaki bu ifadelerin ilham kaynağının "Nefsini bilen Rabbini bilir" sözü olduğu muhakkaktır.

Mürşidin yol göstericiliğinin insana vereceği en önemli kazanımlardan biri de Hakk'ın didarını/cemâlini görmesine vesile olmasıdır. Bunun yanında mürşit kişiyi kötü amellerden uzaklaştırır ve onun Sırat köprüsünü geçmesini sağlar:

Fâsık amellerden olursan beri
Sırat köprüsünden kalmazsın geri
Mürşide eren Hak didarın görü
Biri cennete gider üçü didara (Çelebi, 1991: 73)

Mürşit, bir zorunluluktur. Kâmil bir insan olmak isteyen önce müritlik yaparak terbiye edilmelidir. Fedâî Baba bu durumu Bektaşî geleneğindeki mürit kelimesinin karşılığı olan "can" kelimesi ile dile getirmektedir. Bu can, bir mürşit elini tutmalı, onun yoluna canını kurban verebilmeli ve uluların gittiği yoldan gidebilmelidir:

Varıp bir mürşidin elin tutmazsan
Yolunda serini kurban etmezsen
Ulular gittiği yola gitmezsen
Seçilip eşyadan bilinemezsin (Çelebi, 1991: 245)

Fedâî Baba'ya göre bir kâmil mürşide ikrar vermek/biat etmekle insan, Hakk'ı bu dünyada görebilir ve emekleri boşa gitmez. Oysa terbiye edici olan mürşitsiz yola giden, yani tasavvuf yolunda ilerleyen kimse bu yolda azıp yolunu şaşırır. Bu dünya marifet ilmini öğrenme ve fırsatları yakalama yeridir (Çelebi, 1991: 347). Mürşide biat eden kimse hem vuslata erer hem de gerçek insan kimliğine bürünerek yeryüzünün halifesi olur:

Bir kâmil mürşide biat edersen
Eriştirir seni vuslat demine
Adem-i zât aslına ricat edersen
Halife olursun rû-yi zemine (Çelebi, 1991: 225- 349)

Mürşit, gerçek insan olma derecesine yükselmiş kişidir. İnsan mürşidini arayıp bulmak zorundadır. Çünkü selâmete ermek ancak onun himmetiyle gerçekleşir. Himmet ise tasavvuf yolunda mürşidin müridine aktardığı manevi yardımdır:

Gelin bir asl-ı zât mürşit bulalım
Kusur isyanımız ele alalım
Himmetiyle selamettik bulalım
Yoksa kazancımız havaya gider (Çelebi, 1991: 264)

Tasavvuf yolunda gerçek mürşitler kadar sahte mürşitler de ortaya çıkmıştır. Dinin sadece dış yüzü ile ilgilenen fakılar Fedâi Baba'nın eleştiri oklarına uğramışlardır. Bu kişiler ledün ilmini bilmezler, tevhit inancını tanımazlar. Bu yüzden fena kapısından da haberleri yoktur (Çelebi, 1991: 352). Yalancı mürşitleri ise daha sert bir dille eleştirir. Onların fal gibi yasaklara meylettiğini dile getirir. Bunun yanında toplumsal eleştiriye yönelerek insanların ilim ehline itibar etmediklerini, buna âlimlerin ilmiyle amel etmemelerinin neden olduğunu açık bir dille ortaya koyar:

Âlimler okuduğu ilmini tutmaz
İlim ehline kimse itibar etmez
Salahiyette olup Hakk-ı râha gitmez
Mürşitler nehy ile fala başladı (Çelebi, 1991: 334)

Fedâi Baba'ya göre insan, bin kitap okuyup ilimle dolsa dahi eğer mürşidi yoksa irşat olamaz. Bu kişilerin esmanın sırlarına vâkıf olması ve ölümsüzlük beratını eline alması imkânsızdır. Bunun için bir mürşide mürit olması gerekir (Çelebi, 1991: 345). Tasavvuf yolu aslında kalbin yolculuğudur. Bunun farkında olan Fedâi Baba, erenler diye hitap ettiği mürşitlerin insanın kalbine baktıklarını ifade eder. Bu kişiler ehlibeytin işaretini taşırlar (Çelebi, 1991: 256). Mürşide hizmet edenler, marifet ilmini öğrenir ve çalışarak yetenekleri ölçüsünde olgunlaşırlar (Çelebi, 1991: 82). Mürşit kimsenin bilmediği gayb ilmini/gizli ilimleri bilir (Çelebi, 1991: 75). Ona göre, hacca gidip sırları öğrenmenin, Kâbe'nin manasını idrak etmenin yolu mürşitten geçmektedir:

Ey Fedâi sen bir mürşit bulursun
Kâbe'nin sırlarını anlar bilirsin
Meramın ol ise hacı olursun
Hakikatte Kâbe vech-i âdemdir (Çelebi, 1991: 60)

Fedâî Baba'ya göre Allah, kâmil insanı güzel surette yaratmış ve isimlerinin delili yapmıştır:

Hoş teferrüç kıldım kâmil insanı
 Âdem'dir ümmü'l-Kur'an Sebü'l- mesânî
 Hûb suret yaratmış şekli Rahmani
 Münteha müsemma esma-yı burhan (Çelebi, 1991: 235)

4.2. Mürit

Mürşide biat ederek tarikata giren kişiye *sâlik* veya *mürît* adı verilir (Gölpınarlı, 1985: 18). Mürşidin ihvanı olan mürit, onun evlâdı gibi olur. Gerçek bir kalbe ulaşmasında ona yardımcı olur, bir anne gibi manevi sütüyle onu besler. Müridin manevi gelişimini takip edip hakikate giden yol üzerindeki makamlara ulaşmasında ona kılavuzluk eder (Schimmel, 2012: 120-121). Mürşidin bu zor görevinde mürit de yasaklardan sakınıp emredilenleri yaparak ona yardımcı olur. Tek taraflı bir görev anlayışı yoktur. Mürşidin vereceği himmet, müridin göstereceği hizmet karşılığında olacaktır. Fedâî Baba, tasavvuf yolunun iyi anlaşılması için müritlerin hangi niteliklere sahip olması gerektiğine sık sık dile değinir. Ona göre müritler tevekkül sahibi, rızkı için endişe etmeyen ve kanaat ehli kimselerdir:

Tevekkülü halka başla her işe
 Zerre rızık için etme endişe
 Kanaat tacını giyenler başa
 Dervişândır dervişândır dervişân (Çelebi, 1991: 260)

İnsan bu dünyaya gelince üstat kabul ettiği mürşidini arayıp bulmak ve ilahi dinlerin sırlarına vâkıf olma gayreti içerisinde olmalıdır:

Halk etmiş Yaradan salmış cihana
 Arayıp üstadım bulmak gayretim
 Her can kim müştaktır vâhy-i Kur'an'a
 Dört kitap ilmiyle dolmak gayretim (Çelebi, 1991: 261)

Fedâî Baba, kişinin bekaya ulaşabilmesi için atlas giysileri çıkarıp hırka giymeyi tercih etmesi gerektiğini; bu haliyle derviş olacağını ifade eder (Çelebi, 1991: 231). Mürşidini Hak olarak gören bir mürit onun yoluna canını vermeye razıdır. Eren ve ulu olarak tanımladığı mürşitlerin himmeti olmadan müridin Allah'a ulaşması mümkün değildir:

Fedâî muradın alır
 Ululara hürmet kılar
 Arayan Mevlâ'sın bulur
 Gel gidelim sahralara (Çelebi, 1991: 233)

BektaŐi geleneğinde mürit kelimesinin karşılığı olarak *tâlip* kullanılır. Fedâi Baba Şiirlerinde tâlip, mürit, derviş gibi kelimelerin hepsini kullanmıştır. İkrar veren tâliplerin/derviŐlerin Âl-i Aba, Hz. Ali ve Hz. Hüseyin'e bağlı oldukları, yokluk mülkünde onlardan başka varlıkları olmadıkları özellikle vurgulanır:

Fedâi derviŐin gör ki nesi var
Ne malı ne mülkü ne akrabası var
İmam Hüseyin gibi efendisi var
İmam Hüseyin'in bendesiyim men (Çelebi, 1991: 48- 100)

Alevi-BektaŐi geleneğinde *can* olarak da adlandırılan müritler, tarikat yolunda ilerlerken gönlünde Allah sevgisinden başka sevgiyi barındırmamalıdırlar:

Bir can tarikatta menzil alırsa
Arada iyilik yerde kalırsa
Bir gönülde iki sevgi olursa
Kande kalır ol Huda'nın sevgisi (Çelebi, 1991: 258)

Fedâi Baba, müritlerin sahip olmaları gereken nitelikleri sayarken onların mutlaka bir mürşide bağlanmaları gerektiğini belirtir. Çünkü mürşide hizmet etmeyenin Hakk'a ibadeti kabul olmaz, onlar mana ehli olamazlar ve müŐküllerini daniŐacak kimseyi bulamazlar (Çelebi, 1991: 43-44-243-267).

4.3. Zikir

Zikir, mutasavvıfların kendilerine özgü ibadeti kabul edilir ve Allah'ı anmak anlamına gelir. İlahi aşk yolundaki ilk adımdır. Her zaman ve her yerde yapılabilir. Zikir mürşitten öğrenilmelidir. Gizli ve sesli olmak üzere iki tür zikir vardır (Schimmel, 2012: 182-193). BektaŐi geleneğinde de zikre büyük önem verilmiştir. Zikri kalbin cilası olarak gören (Çelebi, 1991: 47) Fedâi Baba, zikreden insanın emeklerinin boşa gitmeyeceğini söyler (Çelebi, 1991: 46). Şu dörtlükte ise zikir canın gıdasıdır:

Ey Fedâi can gıdası zikrullah
İrşat için inzal oldu yedullah
Tahkik bildim mümin kalbi Beytullah
Halk eden Rahman'ı özümde buldum (Çelebi, 1991: 56)

Şiirlerinde coŐkulu bir anlatımı yakalayan aşık, insanın tertemiz bir Şekilde Allah'ı zikretmesi gerektiğini söyler. Dökülen gözyaŐları bu samimi zikrin ifadesidir ve kişiyi koruma altına alacaktır:

Allah Allah deyin hulusi pak ile
ÇeŐmimizden kanlı yaŐlar döküle
Çevre yanımıza hisar çekile
Mürvettir erenler elaman mürvet (Çelebi, 1991: 378)

Fedâî Baba, bir halk şairi olarak içindeki coşkun duyguları çevresindeki tabiatın uyanması ile dile getirmiştir. Aslında onu mest eden, aşkın sırlarının ortaya çıktığı zikir meclisleridir. Zikreden diller ne kadar öğünse azdır:

Ey Fedâî nedir sende letafet
Baharın bezmine eylersin rağbet
Esrar-ı aşk ile eyle nezaket
Hakk'ı zikreleyen diller öğünsün (Çelebi, 1991: 218)

Şiirlerinde Hakk'ın gece gündüz zikredilmesi gerektiğini söyler (Çelebi, 1991: 243). Ona göre zikreden insanın üzülmesine gerek yoktur:

Dinle bu savtı sedayı
Zikreyle bâr-ı Huda'yı
Affeder kaza belâyı
Kimse keder kılmasın (Çelebi, 1991: 277)

4.4. Tevhit İnanışı ve Vahdet-i Vücut Anlayışı

Tevhit, birlemek anlamına gelen bir kelimedir. Şeriata göre Allah'ın vasıflarını bilmeyi ve buna inanmayı gerektirir. Oysa tasavvufta tevhit inancı, Allah'tan başka bir varlığı bilmemek, tanımamak, bütün varlıkları onun varlığında yok bilip onun varlığı ile var olmaktır. Vahdet-i vücut ise tevhit inancındaki birleme neticesinde tüm yaratılanın onun varlığıyla kaim olduğunu, Allah'ın ezeli ve ebedî varlığına nispeten onların birer gölgeden ibaret olduğunu kabul etmektir (Gölpınarlı, 1985: 40-46). Tasavvuftaki anlayışa göre bu iki kavram aslında birbirini tamamlamaktadır. Fedâî Baba, vahdet anlayışına sahip bir insanın aslında bir Hak sarhoşu olduğunu, bu yüzden cihanın varlığının onun için bir anlam ifade etmediğini söyler. Çünkü bu varlık gölgeden başka bir şey değildir:

Vahdet şarabından içen ayrılmaz
Hep mâsivalardan iştirip duymaz
Cihanın varlığın bir pula saymaz
Candan olur din imanın sevgisi (Çelebi, 1991: 258)

Fedâî Baba'ya göre insan, ledün ilminin sırlarına vâkıf olarak isimlerin anlamını bilip vahdet inancını dile getirmeli ve bunu benimsemelidir. Çünkü ölümsüzlük ancak böyle elde edilir:

Alleme'l-esmanın kitabın oku
Bu ledün ilmini bilmez kör fakı
Bülbül olup vahdet bağında şakı
Fena dârındaki gülü neylersin (Çelebi, 1991: 352)

Ona göre gerçek âşıklar, mutlaka vahdet inancına sahip olmalıdır (Çelebi, 1991: 266). O, vahdet-i vücud anlayışına sahip olduğunu, bu yüzden baktığı her yerde Allah'ı gördüğünü söyler (Çelebi, 1991: 261). Onun bakış açısına göre mana gözünden bakınca hakikatte kesret görünenler, aslında vahdet olarak algılanır:

Mâna-yı burcundan baksan âleme
Hakikatte birdir hiç yâd görünmez
Her eşya dilince söyler kelime
Hasılsız turâbda irat görünmez (Çelebi, 1991: 280)

Vahdet-i vücud anlayışına sahip insanların içinde buldukları vecd durumunu yansıtmaya bakımından “ene'l-Hak” ifadesi dikkate değer bir ifadedir. Fedâi Baba, kendinde Hakk'ı görenlerin “ene'l-Hak” dediğini belirterek hakikat denizinde Mansur gibi olduğunu dile getirir (Çelebi, 1991: 63). Aşağıdaki dörtlüğünde ise vahdet-i vücud anlayışı ile ene'l-Hak anlayışını birleştirerek bu uğurda ölümü göze alacağını ifade eder:

Beşer perdesini sildim gözümden
Hakk'ı zerre ayrı görmem özümden
Ene'l-Hak söylerim dönmem sözümden
Asmak isterlerse dâra eyvallah (Çelebi, 1991: 376)

4.5. Dört Kapı Kırk Makam

Şeriat, tarikat, marifet ve hakikat dört kapı olarak adlandırılır ve Türk tasavvuf edebiyatının ilk temsilcisi olan Ahmet Yesevi'den günümüze tasavvuf kültüründe yer alır. Bu dört kapı Bektaşî ve sünnî tasavvuf kültürü ayrımı yapmadan tüm kesimlerde görülür. Anadolu'daki ilk tasavvuf eserlerini ortaya koyan Hacı Bektaş Veli ve çağdaşı olan Yunus Emre'de dört kapının dile getirilmesi bunun kanıtı sayılır. Tasavvufta seyr-i sülûk içerisinde olan bir sufünün, tasavvufi derecesini göstermesi bakımından önemli bir yere sahiptir. Bunlar manevi bir yükselişi ifade eden kavramlardır ve tasavvufi manalara sahiptir (Ögke, 2001). “Hz. Muhammet'in şeriat akvâlimdir (sözlerimdir), tarikat amellerimdir (işlerimdir), hakikat ise ahvâlimdir (iç hallerimdir)” (Schimmel, 2012: 116) şeklindeki hadisi³, bu düşüncenin kaynağının İslâm düşüncesinde var olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Bektaşî geleneğinde dört kapının yanında mutlaka kırk makam da zikredilmektedir. Bektaşîler dört kapı olarak âbidlerin yeri olan şeriatı, zâhitlerin yeri olan tarikatı, âriflerin yeri olan marifeti ve muhibbin yeri olan hakikati dile getirirken bunların her birini on makam üzerine oturarak kutsal sayı olan kırka ulaşımlardır (Schimmel, 2012: 357). Tâlibin manevi yolculuğu esnasında edinmesi gereken çeşitli değerleri ifade eden kırk makam ile tasavvuf düşüncesindeki kırk günlük tefekkür/çile dönemiyle elde edilmesi gereken kazanımları birbirinden ayrı düşünmemek gerekir.

Fedâî Baba şiirlerinde dört kapı ve kırk makam ifadelerini birlikte kullanmaktadır. Demek ki Bektaşilikte bu kırk makam, dört kapıda elde edilmesi gereken hasletler olarak karşımıza çıkar. Fedâî Baba, dört kapıyı saydıktan sonra onu kırk makamlarla birlikte anlatır ve bunların kırkların ceminde dile getirildiğini beyan eder:

Ey Fedâî Ahmet saçtı şeriat
Tarikat, marifet, kurb-ı hakikat
Dört kapı kırk makam kurdu temamet
Kırkların ceminde irfanı bildim (Çelebi, 1991: 64)

Ona göre dört kapı, kırk makam mürşitlerin emridir (Çelebi, 1991: 56). Dolayısıyla manevi yolculukta mutlaka elde edilmesi gerekir. Ayrıca bir ifadesinde bu kavramların kökeni olarak Hz. Muhammet'e işaret eder (Çelebi, 1991: 57). Bunların rehberi olarak ehlibeytin isimlerini sayar (Çelebi, 1991: 102). Başka bir beytinde bunların Hz. Ali'den kaldığını dile getirir (Çelebi, 1991: 156). Dört kapıyı gerçek bir yol olarak görür ve gönlün Hakk'ı gördüğü veya hak olarak gördüğü yerden ayrılmak istemediğini söyler:

Ahkâm-ı şeriat buyruğu haktır
Râh-ı tarikatta hiç leke yoktur
Mârifet hakikat irşadı çoktur
Gönül hak gördüğü yerden ayrılmaz (Çelebi, 1991: 62)

Dört kapı sırrına erip yaşamında bunların farkında olan âşık, gerçek ilimlere vasıl olduğu için sürekli bir sevinç içindedir:

Şeriat iklimi devranımızdır
Tarikat marifet erkânımızdır
Hakikat-ı âlem seyranımızdır
Bu veçhiyle her gün bayramdır bize (Çelebi, 1991: 373)

Sufilik yolunun derecelerini gösteren bu dört kapının sıralamasında marifet en sonda yer almaktadır. Oysa Fedâî Baba ve çoğu Bektaşî şairin hakikati sonda zikrettikleri görülür. Buna uygun olarak Fedâî Baba da son ve asıl kapı olarak hakikate işaret eder. Hakikat sırrına erişenlerin canını terk edip maşuku bulduklarını dile getirir (Çelebi, 1991: 77). Ona göre son mertebe olan hakikat ilmini herkes anlamaz, bu ilim Hz. Ali'de vardır; bu yüzden o Allah'ın bir velisidir:

Ey Fedâî hakikat ilmini her can anlamaz
Bu ilmin mahzeni Haydar Ali'dir ol Veliyyullah (Çelebi, 1991: 81)

4.6. Ölmeden Önce Ölmek

Tasavvuf kültüründe "Ölmeden önce ölünüz." anlayışı/düşüncesi mutasavvıflar arasında manevi yolculuğun önemli aşamalarından biri olarak görülmüştür. Çünkü

var olabilmek, yok olmaktan geçmektedir. Bunun için sufi öncelikle ihtiyârî bir şekilde ölüp fânî olmalıdır. Abdalbâki Gölpinarlı bu konuda vahdet-i vücuda inanan sufilerin manevi yolculuklarını bir daireye benzettiklerini, çıkış kavsinin fenâ mertebeleri olduğunu, olgunluğa erişebilmek için beka mertebeleri ile seyr-i sülûkta başladıkları noktaya dönmelerinin zaruri olduğunu söyler (Gölpinarlı, 1985: 55). Görüldüğü gibi burada da önce yokluk, sonra bekâ mertebeleri gelmektedir. Fedâî Baba, bir mutasavvif olarak şiirlerinde bu görüşün hem Türkçesini hem Arapçasını hem de çeşitli işlevlerini dile getirmiştir. Bu durum onun tasavvuf kültürünü ne derece özümseydiğini göstermektedir. Şu mısralarında her iki dildeki şeklini şiirine alır ve bunun bir sır olduğunu, sadece yaşayanların bunu anlayabileceğini söyler:

Mutu kable ente mutu'n sırrını
Hak bildirdi ölmezden ön ölene
Ahiretin azabını zorunu
Sor kim bir gerçekten gidip gelene (Çelebi, 1991: 51)

Yukarıdaki açıklamaya uygun olarak sufinin bâki kalması onun bu sırra ulaşmasına bağlıdır:

Ey Fedâî ilm-i câvidan oku
Ölmeden evvel öl kalasın bâki
Ayne'l-yakın göreyim der isen Hakk'ı
Hizmet eyle bir mürşid-i rehber (Çelebi, 1991: 68)

Fedâî Baba, bir kimsenin dua ve ibadetlerinin kabul edilmesi için bazı hususların gerçekleşmesi gerektiğini düşünür. Bunlar ölmeden önce ölmek, nefsi bilmek ve mürşide tabi olmaktır (Çelebi, 1991: 44). Yine bu sırra erenler ona göre nişansızdır, yani bu dünyada izleri yoktur. Bu sırra eren kişi vahdet-i vücud anlayışı çerçevesinde artık enel Hak anlayışına sahip olduğu için izi dahi ortada kalmamıştır:

Bakıp her surette Hakk'ı görenler
Ürüşandır ürüşandır ürüşan
Dünyadan ölmezden evvel ölenler
Binişândır binişândır binişân (Çelebi, 1991: 249- 260)

4.7. Didar

Mutasavvıfların temel gayesi cennete ulaşmak değil, Allah'ın didarını görebilmektir. Bunun için Yunus Emre'nin "Cennet cennet didükleri/ Bir ev ile bir kaç Hürî/İsteyene virgil anı/Bana seni gerek seni" (Tatçı, 2008: 374) mısraları ile dile getirdiği mana, tasavvuf yolunun uzun tarihi boyunca değişmeden 20. yüzyılda Fedâî Baba'da devam etmiştir. Sâkinin sunduğu aşk şarabı aracılığı ile Hakk'ın didarını seyrettiğini dile getirir Fedâî Baba:

Destegirim kân-ı kerem mütteki
 Sundu bana kase kase âbı sâki
 Behişt'i Cennet'i didâr-ı Hakk'ı
 Mazhar-ı veçhinden eylerim seyran (Çelebi, 1991: 235)

4.8. Anasır-ı Erbaa

İnsanın yaratılışında mevcut olan ateş, su, toprak ve hava *anasır-ı erbaa* yani dört unsur olarak adlandırılır. Mutasavvıflar insanın yaratılışı ve kişiliğinin ifadesi noktasında sık sık bu terimi kullanırlar. Fedâî Baba, insanın yaratılışını dile getirirken bu dört unsuru şöyle ifade etmektedir:

Nübüvvet noktası rahme dolunur
 Dokuz ay dokuz gün tertip olunur
 Fazlın kulu müzahirden görünür
 Erbai anasır çarbâba düşer (Çelebi, 1991: 55)

İnsanın davranışlarında bu dört unsurun etkisini ise şu dörtlüğünde anlatır:

Âdemde anasır hükmün yürütür
 Aslı zât olanlar süttten arıdır
 Nicelerin ebter eder eritir
 Evlâd ü iyal hanümanın sevgisi (Çelebi, 1991: 258)

4.9. Kutup, Kırklar, Üç Yüzler

Tasavvuf geleneğinde üçler, yediler, kırklar ve üç yüzlerin mutasavvıfların manevi mertebelerini göstermesi bakımından önemli bir yeri vardır. Manevi mertebesi en yüksekte kutup vardır ve sonrasında sırasıyla üçler, yediler, kırklar ve üç yüzler gelmektedir. Bu mertebelerde yer alanlardan birinin ölmesi halinde sırasıyla bu boşluklar doldurulur ve halktan bir kimse üç yüzler arasına dâhil olarak bu sayılar eksilmeden devam eder. Fedâî Baba'nın şiirlerinde kutup, kırklar, yediler ve üç yüzler gibi kelimelere rastlanmaktadır. O, insana Hakk'ın hidayet edeceğini belirttiikten sonra kendisinin üç yüzlerden kırklara karıştığını söyler:

Hak hidayet eyler her dem saflara
 Hak sözü tesir etmez münafıklara
 Bu Fedâî üç yüzlerden kırklara
 Karışandır karışandır karışan (Çelebi, 1991: 60)

Kendisine bir dizi nasihatte bulunan Fedâî Baba, kutba hizmet etmenin kırklara karışma vesilesi olduğunu açıklar:

Ey Fedâî rah-ı Hakk'a ol derviş
 Dil masıvayı vahdete değiş
 Hizmet eyle kutuba kırklara karış
 Ol şah mecazi olan kulu tanımaz (Çelebi, 1991: 359)

Erenler, tasavvuf yolcularına her zaman yardımcı olur. Bu yüzden Fedâî Baba, zamanın kutbunun hakkı için kırklar ve yedilerin kendilerine yardımcı olması gerektiğini dile getirir:

Erenler ihsanı boldur dediler
 Ol sebepten umut kesmez gedalar
 Yardımcımız olsun kırklar yediler
 şah-ı âlem kutb-ı devran hakkı için (Çelebi, 1991: 377)

4.10. İnsan Algısı

Mutasavvıfların üzerinde düşündükleri konulardan biri de insandır. İnsanın bu dünyadaki varlığı, yaratılış gayesi ve sahip olduğu değerler tasavvufi bakış açısıyla değerlendirilmiştir. Fedâî Baba'nın insana bakışının mutasavvıfların görüşlerine uygun olduğu görülür. Ona göre insan, büyük varlığın, arz ile semanın bir örneğini teşkil eder:

Ey Fedâî sende arz ile sema
 Âdemdir manada nüsha-yı kübra
 İlm-i ledün mahzenidir müsemma
 Bu rumuzu geçip burhana erdim (Çelebi, 1991: 37)

Fedâî Baba bir şiirinde, insanın “Nefsini bilen Rabbi'ni bilir” anlayışı çerçevesinde bu bilgiye sahip olduğu müddetçe er olduğunu ve dünyada Hakk'ı görmeyenlerin ahirette de kör olacağı için Hakk'ı görmelerinin mümkün olmadığını beyan eder (Çelebi, 1991: 52). Ayrıca insanın varlığını yok edip kalbini temizlemesi gerektiğini söyler. Çünkü kalp Allah'ın mekânıdır (Çelebi, 1991: 54). O, insanın kendini bilme serüvenini ve sonuçta her şeyi kendi özünde bulmasını iki şiirinde dile getirmiştir. Ona göre yaratılanların hepsinin özü insanın varlığında mevcuttur. İnsan, Kur'an'ın özünü de, Hz. Muhammet'i de, cehennemi de, sevgiliyi de, din ve imanı da kendinde bulmuştur (Çelebi, 1991: 54- 56). Allah'ın uzaklarda veya farklı mekânlarda aranmamasını, onun müminin kalbinde mesken tuttuğunu şöyle dile getirmektedir:

Ey Fedâî arayıp bul Hak nerde
 Ne arşta var ne kürste var ne yerde
 Ne sağdadır ne soldadır ne sırda
 Mü'minin kalbinde mihman eğlenir (Çelebi, 1991: 54)

Fedâî Baba, gerçekleri gördüğünü fakat bunları açıkça anlatmadığını söyleyip Allah'ın insanda gizlendiğini ifade eder:

Fedâî rumuz sözlüdür
Gerçekler görür gözlüdür
Hak âdemde gizlidir
Her can bilmez tanık değil (Çelebi, 1991: 291)

Ahzab suresi 72. ayette Allah, “Biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, korktular. Onu insan yükledi. Doğrusu o çok zalim, çok cahildir.” buyurmuştur (Karaman vd., 2007: 426). Fedâî Baba, aşağıdaki dörtlüğünde bu ayete gönderme yaparak cihanın ve Allah'ın insanda gizlendiğini belirtir:

Hak arzu etti yere göğe emanet
Tahammül edemedi eşya tamamet
İnsan kabul etti gördü çok hikmet
Ol Hallâk u cihan kula gizlendi (Çelebi, 1991: 252)

4.11. Ârif

Kesbi ilim sahibi olan ve Allah'ın ilâhi bilgiyi kalplerine tecelli ettiği ilim sahiplerine ârif adı verilir. Ârif elde ettiği bu kazancı manevi yolculuk esnasında kazanır. Âriflik, tasavvufi bilgiyi anlayıp yaşayacak olgunlukta olmayı gerektirir. Bu nedenle tasavvuftan söz edilen bir yerde ârif olmak övülen bir meziyet olarak dile getirilmiştir. Fedâî Baba'ya göre ledün ilmi denilen tasavvuf bilgisini anlayanlar sadece âriflerdir (Çelebi, 1991: 38). İlâhi aşkta âşık ve sevgili arasındaki sıra dışı halden sadece ârif olanlar anlar:

Âşık mâşuk sırrı acayip haldir
Ârif anlar gayri bilen cahildir
Bal yemeyen tadın bilmez misaldir
Hattı üstüva okunan yâre aşığım (Çelebi, 1991: 239)

Yaratılan ve yaratıcı arasındaki ayrımı yapabilecek olanlar da yine sadece âriflerdir:

Ey Fedâî görünen hak sıfatı
Ârifler seçerler sıfattan zatı
Var eder yok eder bu kâinatı
Celâli ile bin bir dondan göründü (Çelebi, 1991: 57).

4.12. Naciye Fırkası

Ebu Hureyre'den nakledilen bir hadiste Hz. Muhammet “ Ümmetim yetmiş üç fırkaya ayrılacak, biri cennete yetmiş ikisi cehenneme” (www.sahihhadisler.com) buyurmuştur.⁴ Kurtuluşa eren bu fırka “Naciye fırkası” olarak adlandırılmıştır. Müslümanlar arasında çok yaygın olan bu hadisin muhatabının kimler olduğu sorusu çok tartışılmıştır. Tarikatlardan her biri kurtuluşa eren fırkanın kendileri olduğunu iddia etmişlerdir. Dolayısıyla Alevi-Bektaşiler de bu fırkanın kendileri olduğunu söylerler. Fedâi Baba Tokat'ın Ohtab Köyü'nü ziyareti sırasında bu köy ile ilgili bir şiir söylemiş ve bu köyde yaşayanların nâciye fırkasına mensup olduğunu beyan etmiştir:

Fedâi muhipler sözünü haklar
Hayır şer herkesin sırrını saklar
Hesap neseb kabinelerin yoklar
Guruh-i nâcidedir soyu Oktab'ın (Çelebi, 1991: 169)

Mensup olduğu yolu anlattığı bir şiirinde Fedâi Baba, nâciye fırkasına mensup olduklarını şu beytinde dile getirmiştir:

Severiz cânı gönülden biz Ali'nin â'ini
Zümre-i ehl-i nâciyen sahibi ikrardanız (Çelebi, 1991: 107)

Fedâi Baba, bir nasihatnamesinde insanlara bir mürşit ve nâciye fırkasını bulmalarını tavsiye eder (Çelebi, 1991: 391). Başka bir şiirinde Rum diyarında bir güzel sevdiğini ve onun soyunun gürûh-ı nâciyeden olduğunu ifade eder (Çelebi, 1991: 219). Ona göre gerçek âşıklar kendileri haricindeki yetmiş iki fırkayı asla ayıplamazlar (Çelebi, 1991: 216). Bir başka dördlüğünde ise insanoğlunun yetmiş üç fırka olduğunu, bu yüzden söylediklerini bazı insanların anlayamayacağını dile getirir (Çelebi, 1991: 375).

4.13. Harf Simgeciliği

Mutasavvıflar bazı derin tasavvufi konuları sadece ehli olan insanın anlaması ve diğer insanlardan manasını gizlemek amacıyla sembolik bir dil kullanmışlardır. Belirli mana taşıyan kelimelerin ilk harflerinin kullanımıyla da manayı gizlemeye, bir muamma oluşturmaya gayret etmişlerdir. Harf simgeciliği olarak adlandırılan bu uygulama metinlerin anlaşılmasında önemli bir yere sahiptir. Tasavvufun ilk dönemlerinde başvurulan bu yöntem mutasavvıfların düşüncelerini gizlemelerinde önemli bir yere sahiptir (Schimmel, 2012: 427). İsmet Z. Eyüpoğlu, Bektaşilik'te harflere gizli anlam yükleme inancının Hurûfîlik'ten geldiğini belirtir. Onların harflerle ilgili şiir söylemelerinin nedenini Alevi ozanların çoğunun geleneğin yetiştirdiği kimseler olmasına bağlar (1993, 316-320). Fedâi Baba, “üç harf ile beş nokta” ile “aşk” kavramını anlatmakta ve bunu sadece âriflerin anlayacağını dile getirmektedir:

Ey Fedâî nerde dünyanın ucu
 Aslın bilen yoktur çoktur sorucu
 Üç haruf beş noktadır cihanın mevcu
 Bu mânâyı ârif olanlar bilir (Çelebi, 1991: 278)

Aşağıdaki dörtlüğünde “mim” harfi ile Hz. Muhammet, “cim” harfi ile Cebrail anlatılarak harf simgeciliği yapılmıştır:

Ey Fedâî tahkik-i hak kimdedir
 Sırr-ı kelâmullah bab-ı mimdedir
 Burhan-ı ilâhi keşf-i cimdedir
 Bilir isen ilm-i lügat olursun (Çelebi, 1991: 262)

4.14. Diğer Konular

“Biz güruh-ı naciyanı tarik-i bektâşiyiz/Cevher-i medeniyet mehrinin dürdaşımız” (Çelebi, 1991: 321) diyerek Bektaşî anlayışına mensup olduğunu dile getiren Fedâî Baba, şiiirlerinde tasavvufî konuların yanında Bektaşî geleneğine ait birçok unsura ve değer verilen şahsiyetlere yer vermiştir. O, şiiirlerinde bu iki mevzuyu ayrı görmemiş ve ortaya koyduğu şiiirlerinde birlikte dile getirmiştir. Dûvaznâmelerinde on iki imamı ve onların vasıflarını dile getirmiştir. Bunun yanında şiiirlerinde üzerinde en çok durduğu şahsiyet Hz. Ali'dir. Ayrıca Hz. Hüseyin, Hz. Hasan, Hz. Fatıma ve Hz. Muhammet üzerinde de durmuştur. Kısaca ehlibeyt onun şiiirlerinde sıkça dile getirdiği bir konudur. Bektaşîlerin Anadolu'da piri olan Hacı Bektaş'a da şiiirlerinde yer verdiği görülür.

Hz. Ali, Bektaşî düşüncesine uygun olarak velayet sultanı, ledün ilminin mahzeni, dört kapının sahibi, kurtuluş kapısı ve dünyada insanları tanıma ölçütüdür. Fedâî Baba, Anadolu Alevi-Bektaşî geleneğinin temel kavramlarına da şiiirlerinde sıklıkla yer verir. Tevella, teberra, musahip, muhip, ikrar, lokma, Mehdi inanışı, naciye fırkası bu kavramlardan birkaçıdır.

Şiiirlerinde namaz, zekât ve hac gibi İslâm'ın temel kavramlarına sıkça değinmiş, Kur'an-ı Kerim'in çeşitli ayetlerini ve kıssalarını dile getirmiştir. Bu durum onun, yaşadığı toplumu çok iyi tanıdığını, tasavvuf kültürünü çok iyi benimsediğini ve özünde bunları harmanladığını göstermektedir.

5. Sonuç

Bektaşî geleneğine mensup olan ve âşıklık geleneğinin önemli bir temsilcisi sayılabilecek olan Fedâî Baba'nın, şiiirlerindeki muhtevadan hareketle önemli bir mutasavvıf olduğu görülür. O, tasavvufun temel kurallarını bilen ve bunu yaşantısına aktararak sahip olduğu kültürel dokuda eriten bir âşıktır. Amasya gibi geçmişten günümüze Anadolu coğrafyasının önemli bir bilim ve kültür merkezinde yaşaması,

medrese eğitimi alması ve farklı kültürel unsurları içerisinde barındıran bölgede hayatını devam ettirmesi, sahip olduğu düşünce sisteminin şekillenmesinde önemli bir etken olmuştur.

Fedâi Baba gerek halk gerekse divan şiiri tarzındaki şiirlerinde tasavvufi temlere sıklıkla değinmiştir. Fakat halk şiiri geleneğine bağlı söylediği şiirlerde daha başarılı olduğu görülür. Bu bağlamda mürşit, mürit, zikir, dört unsur, kırklar, didar, ölmeden önce ölmek, dört kapı kırk makam, tevhit inancı ve vahdet-i vücud, ârif ve nâciye fırkası sıklıkla dile getirdiği tasavvufi temalardır. Bunun yanında Bektaşî geleneğine mensup olması dolayısıyla Hz. Ali, ehlibeyt ve On İki İmamlar başta olmak üzere bu kültürün değerlerini ortaya koyan kavramları da dile getirmiştir.

Divanında 252 şiiri mevcuttur. Fakat şiirleri yazıya geçirilirken bazı kelime yanlışlıklarının ve dil bilgisi hatalarının sıklıkla yapıldığı görülür. Bu yüzden divanın yeniden gözden geçirilmesi gerekir. Fakat şiirlerinin büyük çoğunluğunu bir araya getirip unutulmasına mani olması nedeniyle yapılan çalışmanın edebiyatımızda büyük yeri vardır.

Özelde Amasya'nın genelde ise Türk toplumunun bir değeri olarak görülmesi gereken Fedâi Baba, kendisinden önce devraldığı kültürel mirası ve geleneği başarılı bir şekilde temsil ederek, bunu gelecek kuşaklara aktarmasını bilen büyük bir âşik ve mutasavvıf olarak nitelendirilmelidir.

Sonnotlar

¹Ahmet Dağlı "Yapısal Açından Amasya Efsaneleri" adlı doktora çalışmasında on efsane üzerinde durmuştur. Hakkında efsane anlatılan kişilerin isimlerinin yanında iki defa "Dede" ve iki defa "Baba" kelimelerinin geçtiği görülür. Yine Rahime Özdoğan, "Amasya'da Adak Yerleri ile İlgili Halk Anlatıları" adlı yüksek lisans çalışmasında elli beş adak yeri tespit etmiştir. Bu adak yerlerinin isminin yanında yirmi üç defa "Baba", yedi defa "Dede" kelimesi kullanılmıştır.

²Eseri hazırlayan Abdullah Çelebi âşîğın mahlasını "Fedayi/Fedayî" şekillerinde yazmıştır. Biz mahlasın halk dilinde yaygın kullanımı olan "y"li yazım şeklini değil, bilimsel çalışmalarda kabul gören şekliyle Fedâi olarak yazılmasını tercih ettik. Ayrıca Abdullah Çelebi'nin yayımladığı bu eserde dil bilgisi ve yazım hatalarının sıklığı nedeniyle eserden yaptığımız alıntılarda Türkçenin yazım ve dil bilgisi kurallarına göre şiirlerde düzeltmeler yaptık.

³Annemarie Schimmel eserinde bu ifadeyi hadis olarak nakletse de temel hadis kaynaklarında bu ifade yer almamaktadır.

⁴Hadisin farklı şekilleri için bakınız: Tirmizi, İman, 18; İbn Mace, Fiten, 17.

Kaynakça

- Artun, Erman. (2011). *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Bice, Hayati. (2010). *Divan-ı Hikmet*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Çelebi, Abdullah. (1991). *Amasya'lı Fedayi Baba Divanı*, İstanbul: Can Yayınları.
- Dağlı, Ahmet. (2012). "Yapısal Açından Amasya Efsaneleri". Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Eyüpoğlu, İsmet Z. (1993). *Bütün Yönleriyle Bektaşilik*. İstanbul: Der Yayınları.
- Gölpınarlı, Abdülbâki. (1985). *100 Soruda Tasavvuf*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Günay, Umay. (2005). *Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Güzel, Abdurrahman. (2009). *Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Hoca Ahmet Yesevi. (2010). *Divan-ı Hikmet*. Haz. Hayati Bice. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kabaklı, Ahmet. (1992). *Şiir İncelemeleri*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Karaman, Hayrettin vd. (2007). *Kur'an-Kerim ve Açıklamalı Meâli*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Maden, Fahri. (2014). "Keçeci Baba Ocağı." *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 71, 147-169.
- Ögke, Ahmet. (2001). "Türk Tasavvuf Düşüncesinde Şeriat, Tarikat, Hakikat, Marifet Kavramları ve Marmaravi'de 'Dört Kapı Kırk Makam' Anlayışının İzleri", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 18, 63-74.
- Özdoğan, Rahime. (2006). "Amasya'da Adak Yerleri ile İlgili Halk Anlatıları". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Sakaoğlu, Saim. (1998). "Türk Saz Şiiri", *Türk Dünyası El Kitabı*. C. III. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları. 369-400.
- Schimmel, Annemarie. (2012). *İslamın Mistik Boyutları*. İstanbul: Kbalcı Yayınları.
- Şişman, Bekir. (2015). "Günümüz Âşıklarında Rüya ve Bade Motifi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 41, 316-323.
- Tatçı, Mustafa. (2008). *Divân, Risâletü'n-Nushiyye*. İstanbul: H Yayınları.
- Yardımcı, Mehmet. (2017). "Kul Himmet ve Şiir Dünyası". Erişim tarihi: 22.02.2017. http://turkoloji.cu.edu.tr/HALK%20EDEBIYATI/mehmet_yardimci_kul_himmet.pdf.
- Yıldız, Harun. (2011). "Amasya Yöresi Alevi Ocakları". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 19, 228-242.
- Yücel, Sabri. (2003). *Keçeci Ahi Baba ve Zaviyesinden Yetişen Ünlü Kişiler*. İstanbul: Can Yayınları.
- <http://www.sahihhadisler.com/?pid=p&id=4075> Erişim tarihi: 09.03.2017.